

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE LITERE, CLUJ-NAPOCA

REZUMAT

LA TEZA DE DOCTORAT

LUCIAN BLAGA ȘI

LITERATURA DIN BASARABIA

Prof. univ. Dr.
Ion Pop

Drd.
Olesea Ciobanu

Cluj-Napoca 2010

CUPRINS

I. Receptarea creației blagiene în Basarabia, în perioada interbelică

I.1. Lucian Blaga și fenomenul literar basarabean interbelic. Argument

I.2. Condiții de receptare a creației blagiene în perioada interbelică.

Revista *Viața Basarabiei*

I.3. Lucian Blaga în paginile revistei lui Pantelimon Halippa

II. Receptarea creației blagiene în perioada postbelică

II.1. Climatul general-politic și cultural din Basarabia sovietizată.

Scriitorii basarabeni în lupta contra ideologiei comuniste

II.2. Destinul dramatic al operei blagiene în perioada postbelică

II.3. Mihai Cimpoi și resuscitarea creației blagiene în Basarabia

II.4. Blaga în studiile critice ale exegeților basarabeni

III. Influențe blagiene în poezia basarabeană a anilor '30

III.1. Înfrâuriri blagiene în creația lui Nicolai Costenco

a. Destin și creație

b. Nicolai Costenco – animatorul mișcării regionaliste în Basarabia.

c. Tradiționalism și expresionism în lirica lui Costenco

III.2. Influențe blagiene în opera lui George Meniuc

a. George Meniuc față cu „teroarea istoriei”

b. Predecesorul modernismului în Basarabia – George Meniuc

c. Mister și revelație în poezia lui Meniuc

d. Panteism blagian în lirica meniuciană

III.3. Poezia lui Lucian Blaga și a Magdei Isanos. Afinități și deosebiri

III.4. Cuvânt, tăcere, cântec în creația poetică a lui Liviu Deleanu

I. Literatura basarabeană a anilor '60

IV.1. Satul – tipar al veșniciei în opera scriitorilor șaizeciști

IV.2. Ecouri blagiene în poezia lui Grigore Vieru

IV.3. Poet cu satul în suflet – Liviu Damian. Influențe blagiene

II. Literatura basarabeană a anilor '80

V.1. Postmodernismul. Generația '80 și Lucian Blaga

V.2. Influența modelatoare a creației blagiene asupra poeziei lui Valeriu Matei

Cuvinte-cheie: receptare, influență, sincronizare, modernism, expresionism, tradiționalism, regionalism, realism socialist.

În perioada interbelică, numele ilustrului poet și filosof român devine foarte cunoscut în regiune grație revistei lui Pantelimon Halippa – *Viața Basarabiei*. Remarcat de cei mai importanți scriitori basarabeni interbelici (Nicolai Costenco, George Meniuc, Sergiu Matei Nica, Vladimir Cavarnali ș.a); receptat cu mult entuziasm de către tinerii condeieri basarabeni deschiși spre modernitate; șocant prin noutatea și ineditul scrisului său, Lucian Blaga a constituit o provocare pentru oamenii de litere din această regiune. Pe de altă parte, orientarea filosofului român spre lumea ancestrală, spre spațiul original al matricei stilistice, într-un timp când poezia și, în general, literatura românească din Basarabia se dorea mai mult ca niciodată a fi expresia vie a specificului național, a determinat într-un mod fericit acceptarea cu mult entuziasm a filosofiei blagiene de către colaboratorii de la *Viața Basarabiei*. Cu toate acestea, critica din Basarabia interbelică, atât cât a existat în acel moment, nu a dat nici un studiu sau măcar articol memorabil care ar prezenta un Blaga ceva mai diferit de cel propus de exegeza din România.

În paginile revistei *Viața Basarabiei*, numele lui Lucian Blaga va apărea, cu preponderență, în recenzii. Un rol deosebit în popularizarea operei blagiene prin rândurile publicului cititor din ținutul basarabean l-au avut, cu siguranță, diaconul român Iosif E. Naghiu, Alexandru Lungu, Vladimir Cavarnali, Rafail Radiana (pseudonimul lui Nicolai Costenco), ș.a., care au salutat cu multa bucurie noile apariții editoriale ale poetului din Lancrăm, apreciindu-le în conformitate cu adevărata și indiscutabila lor valoare. Or, creația lui Lucian Blaga era, în opinia colaboratorilor revistei de la Chișinău, un exemplu de adevărată poezie majoră în literatura română.

Constatăm că în momentul istoric interbelic basarabean, caracterizat pe plan literar printr-o aprigă tendință de sincronizare și de deschidere spre fenomenul cultural românesc, opera blagiană este receptată în baza acelor două linii majore pe care le impune: pe de o parte, tradiționalismul crescut din straturile cele mai adânci ale spiritualității românești, și pe de altă parte – modernitatea discursului său poetic.

Dacă în perioada interbelică, procesul literar din Basarabia se dezvoltă productiv pe linia modernității, în condițiile noului regim politic acesta a stopat brusc, fapt ce a marcat în paralel, începutul declinului culturii române în arealul dintre Prut și Nistru. În aceste condiții, popularizarea în masă a creației blagiene presupunea un risc enorm, dacă luăm în calcul faptul că numai rostirea numelui filosofului român atrăgea după sine destule neazuri. Opera sa a fost trecută la index, calificată periculoasă în primul rând pentru că lovea în principiile de bază ale regimului prin abordarea unor teme considerate tabu în perioada comunistă, cum ar fi: identitate

națională, specific național, tradiție... În fosta RSSM, creația lui Lucian Blaga a parcurs aceeași schemă a condamnării, de această dată, desigur, cu unele diferențe de nuanță și de intensitate. E necesar în cazul dat să se țină cont de intențiile meschine și de natura acțiunilor întreprinse de către regim în vederea monopolizării teritoriului recent „eliberat” de sub „ocupația română”. În aceste condiții, opera poetică, dar și filosofică a lui Lucian Blaga era înainte de toate produsul efortului creator al unui om de artă român, ceea ce deja era suficient pentru a o interzice în regiune.

Într-un asemenea climat politic tensionat, operele de artă românești, respectiv și creația lui Lucian Blaga, și-au încheiat existența într-o moarte clinică de cel puțin câteva decenii, reabilitate, mai târziu, în dependență de mai mulți factori, politici în marea lor măsură, la diverse perioade de timp. În lista recuperărilor literare, opera blagiană, din nefericire, figura printre numerele de ordine finale, deoarece deranja regimul comunist sub mai multe aspecte. De exemplu, în RSSM Blaga ca și filosof ce a manifestat un interes constant pentru domeniul folcloric și pentru poezia populară era trecut alături de O.Papadima și L.Rusu în lista filosofilor și folcloriștilor burghezi români ce „au denaturat” moștenirea folclorică, urmărind să găsească în folclor un sprijin pentru cea mai reacționară ideologie – rasismul. Pe de altă parte, creația poetică a filosofului român constituia un impediment serios în calea evoluției realismului socialist, mai ales că modernismul operei sale, după cum s-a putut vedea, a entuziasmat prea mult literații basarabeni în perioada interbelică și continua să-i entuziasmeze și după 1940. Or, în perioada de după cel de-al doilea război mondial, modernismul a devenit în stânga Prutului echivalent al decadentismului în sens peiorativ și ca urmare a fost blamat cu încăpăținare de către acești „făuritori” ai lumii noi, sovietice, în favoarea unui tradiționalism din care nu trebuiau să lipsească elementele social-patriotice. Pe de altă parte, oficialii zilei din RSSM „au avut grijă” să promoveze în regiune imaginea unui Blaga fidel ideologiei legionare. Deși Lucian Blaga n-a cooperat nici într-un fel cu Garda de Fier, în stânga Prutului numele distinsului poet și filosof roman vehicula cu eticheta de legionar, de fascist „înrațit” și „crunt”.

Deși situația politică era într-un total defavorabilă popularizării operei renumitului poet din Lancrăm, în spațiul basarabean, nevoia de Blaga s-a simțit dintotdeauna. După câteva decenii de absență, procesul de receptare a creației lui Lucian Blaga a reînceput după ce regimul totalitarist a dat semne de înfrângere. Desigur, comentariul de aici al operei blagiene nu poate fi egalat, în sens cantitativ, cu numeroasele interpretări comparatiste, fenomenologice, filosofice din România. În general, analizând în marea lor majoritate scrierile care abordează subiectul Blaga, apărute în presa basarabeană, se poate observa o anumită evoluție substanțială a acestora de la simplele, dar necesarele articole cu aspect biografic, până la cele ce vizează, dintr-o perspectivă

comparativă, problema influenței blagiene asupra scriitorilor basarabeni din diferite perioade de activitate.

Primul critic literar din regiune care l-a redescoperit pe Blaga și a conștientizat necesitatea stringentă a promovării creației blagiene în arealul cultural pruto-nistrean a fost Mihai Cimpoi. Seria impunătoare de studii și articole ce-i poartă semnătura și care pun în discuție vasta și valoroasa creație a poetului și filosofului român au avut puterea de a atrage interesul criticii din stânga Prutului asupra creației acestui mare nedreptățit al regimului comunist. O contribuție valoroasă a lui Mihai Cimpoi la studiul operei blagiene este, fără îndoială, monografia *Lucian Blaga. Paradisiacul. Lucifericul. Mioriticul*, apărută în 1997 la editura Dacia, Cluj-Napoca. De altfel, acest poem critic se numără printre lucrările cele mai importante de factură monografică, dedicate poetului român.

Pentru oamenii de litere din stânga Prutului însă autorul *trilogiilor* rămâne a fi o personalitate marcantă a culturii române, cu un rol deosebit în evoluția scrisului basarabean, dovadă fiind și studiile, tot mai numeroase în ultima vreme, care-l consacră drept unul dintre modelele importante ale literaturii române din regiune. Astfel, un studiu important, ce se referă la problema sacrului și a profanului în poezia lui Lucian Blaga, aparține criticului literar Ana Bantoș. Urmărind să elucideze aspectul dinamicii sacrului în opera artistică a poezilor basarabeni contemporani, autoarea constată că fenomenul în discuție s-a manifestat în literatura din stânga Prutului sub influența modelului blagian. Tatiana Botnaru, profesor și doctor în domeniul literaturii române, confirmă, într-o serie de studii valoroase, opinia unanimă a criticii basarabene, conform căreia poezia din Republica Moldova din ultimele decenii ale secolului XX a fost profund influențată de personalitatea creatoare a autorului *Poemelor luminii*. În opinia autoarei, aspirațiile poezilor basarabeni de a fixa autohtonismul într-un cadru universal, tendința de folclorizare a viziunilor și simbolurilor poetice, de sintetizare a unei filosofii existențiale circumscrise într-un anturaj artistic cu conotații mistice individualizatoare constituie, fără îndoială, un argument în favoarea corelației dintre creația blagiană și opera unor literați basarabeni care au mers pe urmele înaintașului lor, transfigurând și receptând realitatea în conformitate cu frământările literare ale timpului, cu propria lor structură psihologică și sensibilitate artistică. O altă apariție editorială importantă, ce abordează creația lui Lucian Blaga (dar și a altor scriitori români, inclusiv basarabeni) din perspectiva curentului expresionist, e cartea lui Andrei Langa - *Expresionismul în poezia românească: de la Lucian Blaga la Leonard Tuchilatu*. Merită o atenție deosebită și cartea Veronicăi Postolachi *Cuvântul ca instrument al magiei în poezia lui L. Blaga și Gr. Vieru*.

Trebuie să menționăm însă că entuziasmul manifestat de literații basarabeni în ceea ce privește fenomenul Blaga a pus în gardă factorii conservatori din regiune. Răpirea bustului poetului de pe Aleea Clasicilor din centrul capitalei după doar doi ani de la instalare, a fost cu siguranță reacția de răspuns a forțelor protestatere la încercările de recuperare, de integrare și de aderare a literaturii basarabene la procesul literar, dar și cultural românesc. Așa se face că Lucian Blaga a rămas și după trei decenii de la moarte să fie un element incomod pentru oficialii din stânga Prutului.

Lucian Blaga a exercitat o influență puternică asupra poezilor basarabeni din diferite perioade de creație. Astfel, o seamă de scriitori basarabeni ce au activat în perioada interbelică (George Meniuc, Nicolai Costenco, Magda Isanos...), au pus în circulație o operă ce comportă influențe blagiene vizibile fie la nivel tematic, fie la nivel tehnic. O parte din ei au asimilat expresionismul ca și curent modernist prin mijlocierea creației ilustrului poet român, au pătruns în orizontul cultural blagian, au preluat multe din principiile filosofice ale gânditorului din dreapta Prutului, le-au dezvoltat și le-au dat curs în regiune. De exemplu, mișcarea regionalistă din Basarabia interbelică, promovată cu multă pasiune și insistență de Nicolai Costenco, se fundamentează dincolo de teoriile lui Nicolae Iorga, Garabet Ibrăileanu, Nichifor Crainic, C. Rădulescu-Motru și pe cele ale lui Lucian Blaga expuse în articolul apărut în ziarul *Vremea* la doar patru ani de la constituirea României Mari - *Regionalismul cultural*.

Expresionismul s-a infiltrat în literatura basarabească interbelică exclusiv prin filieră blagiană, fiind destul de pronunțat în creația lui Nicolai Costenco și a lui George Meniuc. Acest nou curent literar se profilează în cazul poezilor basarabeni, ca și la Blaga, sub semnul elementarității, a stihialului, a ancestralului și a originarului. Impactul curentului expresionist asupra liricii basarabene a fost deci unul cât se poate de benefic, atât doar că în poezia basarabească el nu se manifestă distinct, ci doar în corelație cu o serie de alte elemente, în special simboliste, dar și tradiționaliste în primul rând.

Influențe puternice pot fi sesizate la nivel de viziune, imagini, simboluri, dar și la nivel prozodic. Imaginea satului peste care plutește veșnicia și care păstrează vii însemnele arhaicității, este fără îndoială una de origine și de esență blagiană în poezia basarabească din perioada interbelică, foarte frecventă mai ales în poezia lui Nicolai Costenco. Imaginea iubitei este și ea una de esență blagiană, femeia, în lirica lui Nicolai Costenco ascunde sub gene o taină, ea fiind și singura capabilă să-i ofere o existență mai apropiată de cer celui care a intrat cu groază în această lume (iubitului ei).

Un alt element important, care trădează profundele legături ale poeziei basarabene cu lirica blagiană pe de o parte și cu creația anonimă a poporului român pe de altă parte, este sentimentul Marii Treceri. În opera lui Nicolai Costenco, a lui George Meniuc sau Magda Isanos,

de exemplu, trecerea în lumea de dincolo este acceptată de subiectul uman cu aceeași resemnare și seninătate specific blagiană, ea, trecerea, fiind înțeleasă ca o condiție esențială a vieții, condiția necesară întării în tărâmul veșniciei. Poeții basarabeni au fructificat din plin ideea blagiană a morții ca realitate intrinsecă a vieții. Și poetica misterului blagian a influențat profund scriitorii din stânga Prutului. Ca și la Lucian Blaga, eul liric în poezia Magdei Isanos simte greutatea acestei lumi în care fiecare zare mai are în spatele ei încă o zare. Se cere menționat că în cazul poetei problema misterului se reduce doar la acea parte necunoscută specifică tărâmului de dincolo. Taina interesează în măsura în care se referă la fenomenul morții ființei. Cu referire la Nicolai Costenco trebuie să menționăm că acesta își însușește modul de cunoaștere paradisiac. El operează cu mistere latente și cu soluții simple, cu „dezlegări” la îndemână. Subiectul uman nu provoacă acea „criză în obiect”, prin separarea fanicului și a cripticului. Eul liric meniucian, dimpotrivă, este firea problematizantă, cu porniri luciferice; trăind ispita misterului, va încerca transcenderea imediatului. De la Blaga, George Meniuc va prelua și termenul de revelare, de „dezvelire pozitivă a misterului” ar zice filosoful român.

Cofraternitatea și panteista contopire cu natura este un aspect blagian foarte important în lirica Magdei Isanos, a lui Nicolai Costenco, dar și a lui Liviu Deleanu. Grija pentru cuvânt, și, mai ales, obsesia pentru cuvântul vechi, primar, plin de înțelesuri ancestrale îl apropie pe clasicistul Liviu Deleanu de mult prea modernul Blaga. Ca și autorul *trilogiilor*, poetul basarabean asimilează limbajul semnelor, dar și pe cel al tăcerii, pentru a reface „graiul pierdut de mult”. O poetică a tăcerii inițiale ca stare originală și benefică a ființei poate fi sesizată și în creația lui George Meniuc. De altfel, între Lucian Blaga și George Meniuc s-a creat o legătură de ordin spiritual foarte strânsă și acest fapt și-a lăsat amprenta pe toată creația poetului basarabean în perioada comunistă. Fiind concepută în baza unei viziuni estetice echivalente cu cea a lui Lucian Blaga, creația meniuciană a fost calificată drept „periculoasă” de către ideologii sovietici. Poetul și eseistul de la Chișinău a valorificat cu succes și unele dintre ideile și conceptele filosofului român al culturii. Astfel, preluând teza singularității omului și a poziției sale privilegiate în cadrul universului, eseistul basarabean încearcă, alături de filosoful român, să repună în drepturi noțiunea de „omenesc”. Apoi, și problema metaforei este abordată în accepție blagiană, poetul basarabean acceptând fără rezerve clasificarea acesteia în două grupuri mari: plasticizante și revelatorii.

Creația lui Lucian Blaga a exercitat o puternică influență și asupra generației de creație a lui Grigore Vieru și Liviu Damian. Pentru ei, dar și pentru o mare parte a populației din stânga Prutului care a suportat șapte schimbări de regim politic (1917, 1918, 1940, 1941, 1944, 1991) și care se mai află și astăzi în procesul de căutare a propriei identități, Blaga este în primul rând un exemplu de curaj și rezistență. Subliniem că evenimentele istorice crude din perioada sovietică

au acutizat mult nevoia de întoarcere a scriitorilor basarabeni la credințele populare, la tradiții, la creația folclorică în care românul recunoaște idealurile, normele etice și filosofia de viață a strămoșilor. Generația 60 este în cea mai mare măsură preocupată de problema cunoașterii de sine a poporului român din stânga Prutului, iar satul românesc a devenit în acest sens *temelia sigură a unei autentice istorii* pentru provincia basarabeană. Satul cu tradițiile și obiceiurile sale este o temă predilectă pentru prozatorul Ion Druță, pentru poeții Grigore Vieru, Liviu Damian, Ion Bolduma, Ion Vatamanu. „Satu-n datini” este în opinia lor cea mai scumpă moștenire rămasă și păstrată cu sfințenie de strămoși. Mereu „în naștere”, la Ion Vatamanu, cu „cerul deschis” și moștenind „dorul strămoșesc” la Ion Bolduma, păstrător al tradiției și al specificului nostru național la Grigore Vieru, important în primul rând ca realitate spirituală, prin tiparele și puterile sale anonime (pe care Blaga le-a numit inspirat *determinante stilistice* ale vieții colective), un spațiu securizant, plin de taine și de legende la Liviu Damian, satul devine la acești poeți un centru al universului, un sat idilic în care se desfășoară firesc și ciclic toate evenimentele importante ale vieții de la naștere și până la moarte. Sentimentul românesc al destinului și viziunea populară privind fenomenul morții, imaginea satului în care odihnesc strămoșii și unde viața are un ritm propriu, imaginea satului ieșit parcă din istorie și nesupus evoluțiilor tehnice și, în fine, a satului în care simți plutind de-asupra veșnicia, sunt câteva aspecte din creația poezilor basarabeni din generația '60 care prezintă tangențe cu lirica și filosofia blagiană.

Lucian Blaga este un nume de o rezonanță deosebită pentru Grigore Vieru. Autorul trilogiilor este o piatră de temelie pentru creația poetului basarabean. Comună pentru ambii poeți este viziunea mamei ca ființă primară, proiectată în arhaic – *Eine Urmutter*, sentimentul iubirii trăit de poetul de la Chișinău la modul blagian, simbolul luminii și imaginea iubitei ca ființă a luminii, obsesia pentru originar, pentru arhaic, revenirea în universul copilăriei, ruralismul accentuat, dar și o anumită poetică a tainei. Cunoașterea, în cazul poetului de la Chișinău, se referă la revelarea misterului din spatele lucrurilor. Însă Grigore Vieru nu este nici adeptul potențării misterului din lucruri și nici adeptul transcenderii acestuia, ci mai degrabă e adeptul unei cunoașteri pasive, prin care acceptă și admiră lumea, natura așa cum a fost creată. Frământat de taina lumii și suferind de prea mult soare-n suflet, eul liric din poezia lui Liviu Damian este mai apropiat în acest sens de cel al lui Lucian Blaga, ambii poeți fiind niște firi problematizante, cuprinși mereu de neliniște, obsedați de partea misterioasă a lucrurilor în sensul cunoașterii.

În ceea ce privește poezia generației optzeci și interesul acesteia pentru creația lui Lucian Blaga trebuie să luăm în considerație faptul că „moștenirea” culturală, literatura dintotdeauna, constituie pentru optzeciști un bun pe care nu ezită să-l exploateze la maximum și cu o dezinvoltură specifică. Acest mod de recuperare propriu optzecismului, se realizează prin valorificarea fructuoasă a procedeelelor intertextualității și a jocurilor de limbaj, prin

disponibilitate ironică și intenție ludică. Recuperarea optzecistă este deschisă spre oricare zonă a culturii, fără a manifesta preferințe pentru un anumit poet, model poetic, formulă lirică. Acestea fiind spuse conchidem că modelul poetic modernist devine obiectul recuperării postmoderniste în aceeași măsură în care devine și modelul tradiționalist, avangardist și (de ce nu?) experimentalist (sau postmodernist). La fel, formula poetică a lui Lucian Blaga interesează în măsura în care interesează cea a lui Barbu, de exemplu, Arghezi, Stănescu sau Mircea Ivănescu. Trimiteri la opera blagiană întâlnim în creația scriitorilor români optzeciști din Basarabia. Uneori aceste trimiteri sunt directe, cum se întâmplă în cazul poemului *Scrisoare* al Margaretei Curtescu. Alteori însă suntem uimiți să descoperim și anumite tangențe profunde cu opera ilustrului poet român. De exemplu, nostalgia blagiană a originilor se dovedește a fi un sentiment aparte și pentru poeta de la Bălți, Margareta Curtescu. Blagian sună și versurile din poezia *Trei cucoși numărați până la ziuă* de Vsevolod Ciornei: Cuvintele tale / Nu sânt altceva decât o tăcere răcnită. Blagiană e imaginea strămoșilor morți „fără de vreme”, ce vin să-și trăiască viața în urmașii lor, foarte frecventă la Vsevolod Ciornei, la Valeriu Matei. Ideea continuității vieții în moarte și a coexistenței acestora, fructuos valorificată de către Lucian Blaga, a avut și ea o rezonanță deosebită în lirica basarabeană din diferite perioade. Viața și moartea se află într-o găoace, ca un ou cu două gălbenușuri, afirmă Emilian Galaicu –Păun în poemul *Glossa* din volumul *Abece-Dor*. În accepția lui Teo Chiriac, viața este o „alergare” spre moarte (*În mijlocul obiectelor*). Lorina Bălțeanu dezvoltă ideea în volumul *Cioburi*, Chișinău, Hyperion, 1990.

Problema morții e tratată și ea în accepție populară. Sentimentul calmului mioritic în fața acestui fenomen transpare în poezia basarabeană din anii 80. Afiliată ideii vieții, lumina este unul din motivele sau simbolurile ce s-au bucurat de o largă circulație în literatura basarabeană. Blagiană e însă lumina la Valeriu Matei, ea fiind lumina dătătoare și „născătoare” de viață. Și în cazul Lorinei Bălțeanu lumina zilei e însăși lumina vieții. Și la Teo Chiriac vom observa prezența motivului luminii, în special în poezia *Revelația luminii*, care impresionează prin „dialogul” ce-l poartă cu una din creațiile de vârf ale lui Lucian Blaga – *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*.

Fiind unul din importantele modele ale literaturii române, Blaga se supune ușor regulilor jocului poeziei optzeciste. Activarea dialogului cu lirica poetului ardelean se realizează într-un mod firesc și simplu, fără a necesita un prea mare efort nici din partea scriitorului și nici a receptorului ce urmează să recunoască aluziile la opera marelui poet al luminii. În poezie, vocea lirică a lui Lucian Blaga este una distinctă și inconfundabilă. Tăcerea, Lacrima, Lumina, Corola de minuni a lumii, Tristețea metafizică, natura arhaică ș.a sunt constantele universului liric blagian, care i-au conturat identitatea și originalitatea. Poeții postmoderniști reactualizează în

mare parte aceste simboluri ale liricii blagiene, însă, de cele mai multe ori dintr-o perspectivă relativizantă.

Nici un autor din Basarabia care a debutat prin anii '80 nu atestă o legătura mai strânsă cu lirica blagiană precum Valeriu Matei. Blagiană e deschiderea eului spre lume, disponibilitatea acestuia de a comunica, de a dialoga cu universul, dar și obsesia pentru primar, elementar (deși vagă și camuflată la poetul de la Chișinău). Matei este preocupat la modul blagian de taina ce se ascunde în spatele obiectelor. Reprezentativă în ceea ce privește profunda influență a poetului din Lancrăm asupra creației mateine este poezia *Statuie de faraon*, despre care se afirmă, pe bună dreptate, că ar fi o „adaptare” a poemului blagian *Mi-aștept amurgul*.

Fiind o reacție la modelul cultural modernist, poezia anilor 80 este și antiblagiană în mai multe rânduri. În primul rând pentru că pune un alt preț pe discursul metaforic. Postmodernismul detronează metafora și o compromite pe termen lung. Pe de altă parte, poeții postmoderniști nu sondează metafizicul cu aceeași fervoare și seriozitate specifică lui Blaga și altor poeți însetați de cunoaștere. În mare parte, poemul postmodernist nu se vrea un text de inițiere în orizontul misterelor, mai ales că autorul nu pare nici el a fi preocupat prea mult de impactul de cunoaștere al creației sale asupra eventualului cititor. În ceea ce privește limbajul, postmoderniștii continuă încă să mai șocheze publicul „dezgolind” poezia până dincolo de limitele decenței. Limbajul „corupt” a devenit un accesoriu important al poemelor de dragoste. Erosul și-a pierdut candoarea din poemele blagiene; dragostea nu mai este pentru nimeni un mister. Chiar și ea cade pradă ironiei postmoderne ca și oricare altă temă înaltă a literaturii dintotdeauna.

Lucian Blaga este, după Eminescu, unul dintre modelele cele mai prolifiche în arealul culturii basarabene. Și aceasta se datorează în primul rând calităților exponențiale a operei sale și gândirii sale novatoare, dar și similitudinilor de ordin spiritual pe care poeții basarabeni le-au descoperit în creația poetului roman.

Bibliografie:

1. Bachelard, Gaston, *Poetica spațiului*, Traducere de Irina Bădescu, prefață de Mircea Martin., Pitești, Ed. Paralela 45, 2005, 269 p.;
2. Baltazar, Camil, *Contemporan cu ei. Amintiri și portrete.*, București, E.P.L., 1962, 183 p.;
3. Bantoș, Ana, *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană*. Prefață de Constantin Ciopraga, București, Ed. Fundației Culturale Române, 2000, 268 p.;
4. Bădescu, Horia, *Magda Isanos. Drumul spre Eleusis.*, Oradea, Ed. Albatros, 1975, 120 p.;
5. Băileșteanu, Fănuș, *Grigore Vieru. Omul și poetul*, București, Ed. Iriana, 1995, 125 p.;
6. Băncilă, Vasile, *Lucian Blaga - energie românească.*, Timișoara, Ed. Marineasa, 1995, 262 p.;
7. Bărbulescu, Titus, *Lucian Blaga. Teme și tipare fundamentale*. Traducere din limba franceză de Mihai Popescu., București, Ed. Saeculum I.O., 1997, 161 p.;
8. Bellu, Pavel, *Blaga în marea trecere.*, București, Ed. Eminescu, 1970, 288 p.;
9. Botnaru, Tatiana, *Simbolul gorunului la Lucian Blaga și Pavel Boțu în Limba română*, 1994, nr. 5-6, p.175-178;
10. Bruciu, Andra, *Fascinația intertextualității în „Levantul” de Mircea Cărtărescu*, în Tribuna: revistă de cultura, XXXXI, nr. 12, 20-26 martie, 1997, p.6-7;
11. Bucur, Marin, *Lucian Blaga. Dor și eternitate*, București, Ed. Albatros, 1971, 208 p.;
12. Burlacu, Alexandru, *Mișcarea literară din Basarabia anilor 30: atitudini și polemici.*, Chișinău, Ed. C.C.R.F. Presa, 1999, 115 p.;
13. Burlacu, Alexandru, *Critica în labirint. Studii și eseuri.*, Chișinău, Ed. Arc, 1997, 224 p.;
14. Burlacu, Alexandru, *Literatura română din Basarabia. Anii '20-'30.*, Chișinău, Ed. Tehnica-Info, 2002, 226 p.;
15. Cavarnali, Vladimir, *Lucian Blaga: Poezii*. (Recenzie) în Viața Basarabiei, Anul XI, nr.10-11, octombrie-noiembrie, 1942, p. 89-90;
16. Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, București, Ed. Univers, 1995, p. 336 p.;
17. Călinescu, Matei, *Conceptul modern de poezie (de la romantism la avangardă).*, București, Ed. Eminescu, 1972, 330 p.;

18. CC PC/b/M, *Date, dări de seamă și programul de lucru al Institutului de Istorie, Economie, Limbă și Literatură*, Fond 51, Inv. 5, Doc.527;
19. CC PC/b/M, *Despre recuperarea orelor de clasă în școlile din localitățile eliberate conform programelor școlare și planurilor de învățământ ale Școlii Sovietice*, Fond 51, Inv. 2, Doc. 141, 148;
20. CC PC/b/M, Secțiunea Informație, *Scrisoare informativă. Despre politica de stat promovată de către ocupanții români pe teritoriul RSSM*, Fond 51, Inv. 2, Doc.73;
21. CC PC/b/M, Secțiunea Propagandă și Agitație, *Adunarea republicană a propagandiștilor. Despre neajunsurile și greșelile filosofiei germane de la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XIX*, Fond 51, Inv.3, Doc. 251;
22. CC CP /b/ M, Secțiunea Propagandă și Agitație, *Dările de seamă, planurile, raporturile Uniunii Scriitorilor din Moldova*, 1944, Fond 51, Inv.1, Doc.107;
23. CC PC/b/M, Secțiunea Propagandă și Agitație, *Informații privind activitatea Uniunii Scriitorilor din RSSM*, Fond 51, Inv. 5, Doc. 517;
24. CC PC/b/M, Secțiunea Propagandă și Agitație, *Materiale despre lucrul Uniunii Scriitorilor Sovietici din RSSM*, Fond 51, Inv. 3, Doc. 248;
25. CC CP /b/ M, Secțiunea Propagandă și Agitație, *Stenograma Adunării muncitorilor din domeniul literaturii și artei ai orașului Chișinău din RSSM*, 1946, Fond 51, Inv.5, Doc. 458;
26. CC PC /b/ M, Secțiunea Propagandă și Agitație, *Stenograma Adunării Scriitorilor Moldovei*, Fond 51, Inv. 5, Doc. 456,
27. CC PC/b/M, *Stenograma adunării compozitorilor din Moldova, caracteristicile lucrărilor din domeniul artei aflați odinioară pe teritoriu ocupat*, Fond 51, Inv. 5, Doc. 460,
28. CC PC/b/M, Plenara VIII a CC PC/b/M din 7-9 iulie 1946, *Despre situația și măsurile de îmbunătățire a activităților de iluminare culturală în rândul populației din RSSM*, Fond 51, Inv. 4, Doc. 7;
29. CC PC/b/M, Raport privind situația din cadrul Uniunii scriitorilor sovietici și a compozitorilor din Moldova, Fond 51, Inv. 5, Doc. 125;
30. Cheie-Pantea, Iosif, *Literatură și existență (Eminescu-Blaga)*, Timișoara, Ed. Excelsior, 1998, 130 p.;
31. Cimpoi, Mihai, *Basarabia sub steaua exilului*, București, Ed. Viitorul Românesc, 1994, 215 p.;
32. Cimpoi, Mihai, *Disocieri*, Chișinău, Ed. Cartea Moldovenească, 1969, 209 p.;
33. Cimpoi, Mihai, *Focul sacru*, Chișinău, Ed. Cartea Moldovenească, 1975, 223 p.;

34. Cimpoi, Mihai, *Grigore Vieru. Poetul arhetipurilor*, Chișinău, Ed. Prut Internațional, 2005, 188 p.;
35. Cimpoi, Mihai, *Istoria literaturii române din Basarabia /compendiu/*, București, Chișinău, Ed. Litera Internațional, 2003, 520 p.;
36. Cimpoi, Mihai, *Lucian Blaga. Paradisiacul. Lucifericul. Mioriticul*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1997, 123 p.;
37. Cimpoi Mihai, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Ediția a II-a, revăzută și adăugită, Galați, Ed. Porto-Franco, 1997, 464 p.;
38. Ciocanu, Anatol, *Lucian Blaga – zeul metaforei*, în *Glasul națiunii*, 28 august, 1992, p.8;
39. Ciocanu, Ion, *Clipa de grație. Articole, eseuri*, Chișinău, Ed. Literatura artistică, 1980, 291 p.;
40. Ciocanu, Ion, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*. Articole de prezentare generală a procesului literar și portrete de creație. Lucrare recomandată de Ministerul Educației și Științei a Republicii Moldova, Chișinău, Ed. Litera, 1998, 440 p.;
41. Ciocoi, Gheorghe, *Un munte vorbind sau Întoarcerea lui Lucian Blaga*, în *Viața Satului*, Ediție Specială Lucian Blaga, 26 august, nr. 35, 1993, p.7;
42. Cioculescu, Șerban, *Aspecte lirice contemporane*, București, Ed. Casa Școalelor, 1942, 277 p.;
43. Ciopraga, Constantin, *Cel care sunt – sau despre Grigore Vieru*, în *Convorbiri literare*, nr.3, 2004, p.18-20;
44. Ciopraga, Constantin, *Valeriu Matei – poet al rezistenței*, în *Convorbiri literare*, septembrie, nr.9 (129), 2006, p. 21-22;
45. Ciorănescu, George, *Basarabia pământ românesc disputat între Est și Vest*. Traducere din limba engleză de Matei Cazacu, București, Ed. Fundației Culturale Române, 2001, 384 p.;
46. Codreanu, Theodor, *Basarabia sau drama sfâșierii*. Prefață de Mihai Cimpoi, Chișinău, Ed. Flux, 2003, 304 p.;
47. Codreanu, Theodor, *Duminica mare a lui Grigore Vieru*, București·Chișinău, Ed. Litera Internațional, 2004, 415 p.;
48. Corbu, Haralambie, *Dincolo de mituri și legende. Studii. Eseuri. Atitudini*, Chișinău, Ed. Cartea Moldovei, 2004, 476 p.;
49. Corbu, Haralambie, *Fața ascunsă a cuvântului. Studii și eseuri literare*, Chișinău, Ed. Cartea Moldovenească, 2007, 504 p.;

50. Costenco, Nicolai, *Necesitatea regionalismului cultural*, în *Viața Basarabiei*, Anul VI, nr. 3-4, martie-aprilie, 1937, p. 113-114;
51. Costenco, Nicolai, *Povestea vulturului. Memorii*. Cartea întâi. Îngrijirea textului de Constantin Costenco și Vasile Malanețchi. Notă asupra ediției, postfață de Vasile Malanețchi, Chișinău, Ed. ARC, 1998, 230 p.;
52. Crainic, Nichifor, *Noua generație basarabeană*, în *Gândirea*, decembrie, 1942, p. 590;
53. Crohmălniceanu, Ovid. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*. Vol I, București, Ed. Minerva, 1972, 661 p.;
54. Crohmălniceanu, Ovid. S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*. Vol II, București, Ed. Minerva, 1974, 668 p.;
55. Crohmălniceanu, Ovid. S., *Literatura română și expresionismul*, București, Ed. Eminescu, 1971, 308 p.;
56. Crohmălniceanu, Ovid. S., *Lucian Blaga*, București, E.P.L., 1963, 180 p.;
57. Gruia, Stelian, *Poet pe Golgota Basarabiei*, București, Ed. Eminescu, 1995, 188 p.;
58. Dabija, Nicolae, *Icoană spartă, Basarabia*, Craiova, Fundația Scrisul Românesc, 1998, 350 p.;
59. Diaconescu, Ioana, *Scriitori în arhivele Securității, Un filosof mistico-reacționar: Lucian Blaga*, în *România literară*, nr.4, 2 februarie, 2007, p. 16-17;
60. *Dimensiunea metafizică a operei lui Lucian Blaga*. Antologie de texte din și despre opera filosofică. Introducere, comentarii și ontologare Angela Botez, București, Ed. Științifică, 1996, 384 p.;
61. Doinaș, Ștefan Augustin, *La centenarul nașterii lui Lucian Blaga*, în *România literară*, 3-9 mai, 1995, p. 13;
62. Donos, Alexandru, *Scriitori martiri*, Chișinău, Ed. Museum, 2000, 120 p.;
63. Dragnev, D., Ermuratschii, V., Sovetov, P., *Materialismul naiv și dialectica spontană în folclorul moldovenesc*, în *Nistrul*, nr.1, 1961, p.127-138;
64. Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*. Traducere de Marcel Aderca. Postfață de Cornel Mihai Ionescu, București, Ed. Univers enciclopedic, 2000, 477 p.;
65. Eliade, Mircea, *Arta de a muri*. Ediție îngrijită, selecție de texte și note de Magda Ursache și Petru Ursache. Prefață de Petru Ursache, Iași, Ed. Moldova, 1993, 325 p.;

66. Eliade, Mircea, *Mitul eternei reînțoarceri. Arhetipuri și repetare*. Traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Ed. Univers Enciclopedic, 1999, 156 p.;
67. Eliade, Mircea, *Nostalgia originilor. Istorie și semnificație în religie*. Traducere de Cezar Baltag, București, Ed. Humanitas, 1994, 272 p.;
68. *Eonul Blaga. Întâiul veac*. Culegere de lucrări dedicată Centenarului Lucian Blaga (1895-1995), îngrijită de Mircea Borcilă, București, Ed. Albatros, 1997, 424 p.;
69. Frunțașu, Iulian, *O istorie etnopolitică a Basarabiei. 1812-2002*, Chișinău, Ed. Cartier, 2002, 624 p.;
70. Galaicu-Păun, Emilian, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, Chișinău, Ed. Cartier, 1999, 280 p.;
71. Gruia, Stelian, *Poet pe Golgota Basarabiei*, București, Ed. Eminescu, 1995, 188 p.;
72. Heitmann, Klaus, *Limba și politica în Republica Moldova*. Culegere de studii., Chișinău, Ed. Arc, 1998, 192 p.;
73. Institutul de Teorie Socială al Academiei Române, *Ideea care ucide. Dimensiunile ideologiei legionare*. Culegere de studii elaborate de Alexandru Florian, Radu Florian, Victor Neumann, Dionisie Petcu, Constantin Petculescu, Gh. Lencan Stoica. Antologie de texte realizată de Constantin Petculescu, Alex. Florian, București, Ed. Noua Alternativă, 1994, 384 p.;
74. *Izvoare folclorice și creație originală*, sub îngrijirea științifică a dr. Ovidiu Papadima, București, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1970, 328 p.;
75. *Împotriva falsificatorilor burgheji ai istoriei și culturii poporului moldovenesc* (culegere de articole), Chișinău, Ed. Cartea moldovenească, 1974, 240 p.;
76. King, Charles, *Moldovenii. România, Rusia și politica culturală*. Traducere: Diana Stancu, Chișinău, Ed. Arc, 2002, 274 p.;
77. Langa, Andrei, *Expresionismul în poezia română: de la Lucian Blaga la Leonard Tuchilatu*, Chișinău, Ed. Prut Internațional, 2001, 96 p.;
78. Leahu, Nicolae, *Poezia generației '80*, Chișinău, Ed. Cartier, 2000, 317 p.;
79. *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări* (Manual-studii pentru școala universitară și cea preuniversitară), concepție și întocmire, coordonator și coautor de bază, redactor responsabil pentru aspectul științific și stilistic – doctor habilitat în filologie, profesor universitar Mihail Dolgan, Chișinău, Firma Editorial Poligrafică „Tipografia Centrală”, 1998, 816 p.;
80. Livadă, Melania, *Inițiere în poezia lui L. Blaga*, București, Ed. Cartea Românească, 1974, 212 p.;

81. Lungu, Alexandru, *Lucian Blaga: Nebănuitele trepte*, în *Viața Basarabiei*, Anul XII, nr. 6, iunie, 1943, p. 70-73;
82. Manolescu, Nicolae, *Blaga, poet expresionist*, în *România literară*, 16, nr.46, 17 noiembrie, 1983, p.9;
83. Mariș, Ioan, *Lucian Blaga – clasicizarea expresionismului românesc*, Sibiu, Ed. Imago, 1998, 195 p.;
84. Micheli, Mario, *Avangarda artistică a secolului XX. În românește de Ilie Constantin*, București, Ed. Meridiane, 1968, 376 p.;
85. Micu, Dumitru., *Estetica lui Lucian Blaga*, București, Editura Științifică, 1970, 210 p.;
86. Micu, Dumitru, *Gândirea și gândirismul*, București, Ed. Minerva, 1975, 1043 p.;
87. Micu, Dumitru, *Literatura română în sec. al XX-lea*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 2000, 384 p.;
88. Mihu, Achim, *Lucian Blaga. Miorița cultă a spiritualității românești*, București, Ed. Viitorul românesc, 1995, 240 p.;
89. Mioc, Simion, *Modalități lirice interbelice. Tudor Arghezi, Lucian Blaga*, Timișoara, Ed. Amarcord, 1995, 188 p.;
90. Muthu, Mircea, *Lucian Blaga – dimensiuni răsăritene*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2000, 117 p.;
91. Mutti, Claudio, *Penele Arhanghelului. Intelectualii români și Garda de fier* (Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Vasile Lovinescu). Cu o prefață de Philippe Boulet. Traducere de Florin Dumitrescu. Ediție îngrijită și postfață de Răzvan Codrescu, București, Ed. Anastasia, 1997, 156 p.;
92. Naghiu, Iosif.E., *Lucian Blaga. Artă și valoare. București, 1939*, Capitolul *Cărți*, în *Viața Basarabiei*, Anul VIII, nr.6, iunie, 1939, p. 102-104;
93. Ornea, Zigu, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1995, 474 p.;
94. Otto, Rudolf, *Despre numinos*. Ediție revăzută, traducere din limba germană de Silvia Irimiea și Ioan Milea, București, Ed. Humanitas, 2006, p.279;
95. Palaghiță, Ștefan, *Istoria mișcării legionare scrisă de un legionar. Garda de fier spre reînvierea României*. Însoțită de o Cronologie privind istoria mișcării legionare și, de Nae Ionescu: *Fenomenul legionar*, București, Ed. Roza vânturilor, 1993, 368 p.;
96. Pavel, Amelia, *Expresionismul și premisele sale*, București, Ed. Meridiane, 1978, 236 p.;

97. Pop, Ion, *Avangardismul poetic românesc*, București, E.P.L., 1969, 285 p.;
98. Pop, Ion, *Lucian Blaga – Universul liric*, București, Ed. Cartea Românească, 1981, 281 p.;
99. *Portret de grup. Cu Ioana Em. Petrescu*, Realizat de Diana Adamek și Ioana Bot, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1991, 227 p.;
100. Postolachi, Veronica, *Cuvântul ca instrument al magicului în poezia lui Lucian Blaga și Grigore Vieru*. Studiu comparat, Chișinău, Ed. Pontos, 2007, 264 p.;
101. Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române*, Vol II de la 1900 până la cel de-al doilea război mondial, București, Ed. Minerva, 1972, 838 p.;
102. Rotaru, Ion, *O istorie a literaturii române*, vol.III, 1944-1984, București, Ed. Minerva, 1987, 1043 p.;
103. Sima, Horia, *Ce este comunismul?*, Madrid, Ed. Dacia, 1972, 152 p.;
104. Sima, Horia, *Doctrina legionară*. Ediția a II-a. Studiu introductiv de Mircea Nicolau. Ediție îngrijită de Radu-Dan Vlad, București, Ed. Majadahonda, 1995, 264 p.;
105. Simuț, Ion, *Putea fi Blaga legionar?* în *România literară*, nr.6, 16 februarie, 2007, p. 13;
106. Societatea culturală „Lucian Blaga” Cluj-Napoca, *Meridian Blaga*, Vol. I, Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință, 2000, 324 p.;
107. Spiridon, Cassian Maria, *Scriitorul și securitatea*, în *Convorbiri literare*, nr.9 (33), septembrie, 1998, p.1;
108. Stăniloae, Dumitru, *Poziția dlui Lucian Blaga față de Creștinism și Ortodoxie*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1942, 192 p.;
109. Șora, Mariana, *Cunoaștere poetică și mit în opera lui Lucian Blaga*, București, Ed. Minerva, 1970, 280 p.;
110. Tănase, Alexandru, *Lucian Blaga – Filosoful-poet, poetul filosof*, București, Ed. Cartea Românească, 1977, 480 p.;
111. Teodorescu, Alexandru, *Lucian Blaga și cultura populară românească*, Iași, Ed. Junimea, 1983, 184 p.;
112. Todoran, Eugen, *Lucian Blaga. Mit, poezie, mit poetic*, București, Ed. Grai și suflet – Cultura națională, 1997, 480 p.;
113. Țurcanu, Andrei, *Procesul literar postbelic între dogmă și creativitate* (Prospect la o temă a calvarului totalitarist) (1) în *Revista de Lingvistică și Știință Literară*, nr.4, 1995, p. 30-39;

114. Țurcanu, Andrei, *Procesul literar postbelic între dogmă și creativitate* (Prospect la o temă a calvarului totalitarist) (2) în *Revista de Lingvistică și Știință Literară*, nr.6, 1995, p.20-29;
115. Vaida, Mircea, *L. Blaga, afinități și izvoare*, București, Ed. Minerva, 1975, 356 p.;
116. Vasilescu, Emil, *Lucian Blaga interpretat de...* Studiu, ontologie, tabel cronologic și bibliografie de Emil Vasilescu, București, Ed. Eminescu, 1981, 339 p.;
117. Veiga, Francisco, *Istoria Gărzii de fier 1919-1941. Mistica ultranaționalismului*. Traducere de Marian Ștefănescu, București, Ed. Humanitas, 1993, 384 p.;